

Ն Ա ի Ս Ա Պ Ա Շ Ա Ր Մ Ա Ի Ն Ք

Ալաուլլահին, Փերի, Խոսթան,
Ալ, և այլն:

զաւակաց. նա պիտի մշտնադէպ և մշա-
կէ իւր ժողովուրդը. Եւս հարկ է ու-
ղիլ գաստիարակութիւն և գաստիարակէ
ազգին մանկան. ճշմարիտ և երկիւ-
ղած աստուածապաշտութեան սկզբ
քունքը ուսանի, և ուսուցանէ իր ե-
տեւէն ընթացող խառն բազմու-
թեան, ճշմարիտ և քաջ հափուի մը
պարտքը յանձն առնու, և նոյն անձ
նուիրութիւնը հաղորդէ իւր հօտին,
Վերջապէս յիշելով նախնի երջանակա-
յիշատակ հայրապետները՝ որոնք ան-
ձամբ անձին կը գաստիարակէին ժո-
ղովուրդը՝ և աննախանձ կը ջամբէին
անոր հոգեւոր անուանդ, անոնց շա-
ղին ջանաց հետեւիլ. անոնց՝ որոնք
չեն խնայած երբէք ի պահանջել հար-
կին, ազգին և եկեղեցւոյ համար ի-
րենց արիւնք թափեր են, բանտ աք-
սոր յանձն առած են և շղթայակիր
կոշուած են. անոնց՝ որոնք միջնորդու-
թեան համար թափառական երկրէ
երկիր շրջելով, վրդոված են բոլորովին
իրենց անդորրութիւնը Լճին համար,
երբեմն Պարսկաստանի արքայական
պալատներու անկիւնները. երբեմն
հազարաւոյ Լճի ալիքներու սոքը, եր-
բեմն, ո՛հ... պատկառանք կը բերէ
ըսել. Քրիստոնէաց աղագոյ կայսերաց
մօտ, անոնց սոքն ինկած կը պաղտաին
և կը հայցեն ազգին օգնութիւն ու
անդորրութիւն: Արեւմտեան առանց այս
պէս սրտով և հազուով միանալու, ա-
ռանց յօգուտ հասարակոյ միաբա-
նութեամբ գործելու, միմեկմեկին
գարգալումն եւ յառաջադիմութիւն
չի կայ:

Սիրիւ Սարգսազ Տէր Սե-
փան Տիգրանապոլսի,
Ալ. ժառ. Վարժարանի:

Սարգուս առողջութիւնը խոն-
գարող շատ մը առիթներ կան զորս
իրբ բերկրանք ի գործ կը դնենք, ինչ
պէս են զգայական անչափաւոր բեր-
կրութիւնք. հանգերծի, կերակրոյ,
ըմպելեաց, և այլն չարտաւար գործածու-
թիւնք, ասանցմէ դատ օգոյն անհա-
ւասարութիւնը կարող են շատ կեր-
պիւ մարդուս առողջութեանը վնա-
սել: Եւս ամենը երբեմն այնպիսի ցո-
ւալի արդիւնքներ յառաջ կը բերեն,
որ ամենէն հմուտ բժիշկներն անգամ
կը շուարին, փառն զի ամեն միջոց ի
գործ դնելէն վերջն ալ տակաւին չեն
յաջողիր հիւանդը առողջացունել.
սակայն մենք դիտաւորութիւն չու-
նինք ասոնց վրայօք խօսիլ, այլ կը թո-
ղունք որ բժիշկք և կազմաբանք խո-
սին ու ճշգրիտ կերպով բացատրեն,
մեր ուշադրութիւնը նորանոր շարժա-
ռիթներով կը հրաւիրուի ուրիշ առ-
թի մը, որ վերոյ յիշեալ առիթներէն
աւելի մարդուս ազերջանկութիւն կը
պատճառէ. այնէ ցնորքներն ու առաջօք
երեւոյթները, որոնց աւամիր զանա-
զան անուններ տուած՝ իւր մատաղ
սերունդին կը սովորեցունէ, որով ու
նոնց թշուառութեան, մինչեւ տարա-
ժամ մահուան պատճառ կ'ըլլայ: Եւս
ցնորից անուններն են Լճայի-ձիւ-
փերի, Խաւիլախ, ԼԼ, կամ Խաւախու-
ապ կամ Խալիլի, և այլն և այլն: Ըստի
այնպիսի ցնորական խաբեբայ և սուտ
բաներ են, սրբ գոյութիւն չունենալէ
զատ՝ ասոնց վրայ եղած պատմութիւն
ներն ալ խիստ այլանդակ և խելքի
դէմ են: Աւստի մենք այսօրերս ասոնց
յիսատակար հետեւութեանը պատա-
հելով՝ ստիպուեցանք ասոնց վրայ քա-

նի մը խօսք բնեւ, թողով որ ուրիշ-
ներն աւելի հմտակց ու ճշգրիտ բու-
ցատրութիւններ տան յօգուտ հա-
սարակութեան :

Ը.

Աջակիւնիկ :

Վիտնալու ենք որ մանկանց երե-
ւակացութիւնը վառվառն ըլլալով
արդէն իրենք իրենց այլանդակ ձեւեր,
կերպարանքներ և մտացածին անձու-
նի հրեշներ կ'ըստեղծեն, հապա երբ
ուրիշէն, կամ բուն իսկ իրենց ծնող-
քէն ալ այնպիսի բաներ լսեն, անշու-
շտ պիտի սաստկանայ իրենց երեւակայու-
թեան զօրութիւնը : Մանաւանդ վա-
րի որ բնական է տղայոց փոքր հասա-
կին, օգնական կ'ըլլայ անոնց զգայու-
թիւնը խանդարելու և ահաւելի բա-
նէր երեւցունելու, որոնցմէ մանուկը
ստակալով անտարակայ անխմանալի հի-
ւանդութեան մը կը հանդիպի, որուն
առաջըր շատ անգամ անկարելի է
առնել :

Երբ որ մայրը կը տեսնէ որ տղան
լալէ չի դադրիր, փոխանակ իւր մայ-
րական սիրոյ կամ իշխանութեան սոց-
դեցութիւնը բանեցունելուն, փոխա-
նակ խոհեմութեամբ զայն լռեցունե-
լու, յանկարծ կ'ըսկոտի երկիւղ տալ-
« Թէ որ յայնք չի իբրեւ կ'ըսէ, Ի՞նչ ա-
լապի՞նք իրարմ որ, և որպէս զի տը-
ղան հաւատայ, եթէ փողոցէն այն մի-
ջոցին ուրիշ ձայն չի լսուի, ներսէն
ուրիշ մէկը այնպիսի այլանդակ ձայն
մը կը հանէ, որ կարող է յանկարծա-
կան գէտգէրու մէջ մեծ մարդիկներն
ալ շփոթել և վախցունել :

Այնուհետեւ տղան իրօք քիչ մը
կը լռէ, բայց երեւակայութեանը մէջ
այն ձայնը հանողին գաղափարը կը մեծ-
նայ, բնականապէս կ'ուզէ գիտնալ թէ

ինչ էր այն, ուստի նորէն կ'ըսկոտի լալ-
մէկէն նոյն ձայնը աւելի ահաւելի կեր-
պով կը լռէ : Տղան մտքին մէջ այս
կետէն կ'ըսկոտի երկիւղն ու հաւատօքը
այնպիսի բանի մը վրայ որ իրօք չիկայ
և խաբէութիւն է և ասանկ գէտգէ-
րու մէջ տղայք ստուծեան գաղա-
փարն ալ կը ստանան և սուտ խօսե-
լու սկիզբը իրենց ծնողքէն դաս կ'առ-
նեն, վասն զի մայրը իւր խաբէութիւնը
պատրուակելու (ծածկելու) համար
կ'ըսկոտի բարձր ձայնիւ լսել. « Գնա, լա-
ցող իմ պառ լէ, դրացիկն պառ է. իմ պա-
ռա լէալ, ի՛նչ է, և այլն : Մինչդեռ տը-
ղան գիտէ որ ինքն է լոցողը, բայց կը
տեսնայ որ եղած բանին համար չե-
ղածն ալ կրնայ լսուիլ, կամ մէկու մը
ըրածը ուրիշի մը վրայ ալ կրնայ ձգ-
ուիլ, ալ այնուհետեւ եթէ կրնան
անոր սրտին մէջ ճշմարտութիւն բըն-
տրուէ :

Հետգհետէ տղան մտայր մէջ այդ
Լապի՞նք իրարմ գաղափարը սատիկ ներ-
գործած ըլլալով, շատ անգամ յիշողու-
թեան մէջ կը նորոգուի, քնացած ա-
տեն երազի մէջ կը տեսնայ, կը ստակայ,
վեր կը ցատկէ և յանկարծ կ'ըսկոտի
տղաղակել. սակայն այս միջոցին մերն
ըրած ամեն խնամքներն ու գգուանք-
ները պարտապէս կ'երթան. ուստի կար-
ծելով որ տղան հիւանդ է կամ ցաւ
մը կը զգայ, բժշկին կը դիմէ, բժիշկը
ընենելով երակին արագ բաղկաւմը և
մարմնոյն ցերմութիւնը, մասնաւոր տեղի-
մը կը համարի և դեղ կուտայ, անմիտ
մայրերն ալ գիշերը չի քնանարաւն
համար խաբալ կը խմցունեն եւ
խեղճ երախային ներքին կազմութիւնը
կը խանգարեն, ալ այնուհետեւ միշտ
դեղերով պիտի ապրի, որուն հետեւ
ուրթիւնն է վատառողջ ու թշուառ
կեանք մը անցունել :

Ի.
Փերի:

Երբ որ և իցէ պատճառաւ ողայ մը Փերիէն կը վախցունենք, գիտաւոր ենք որ պատճառ կ'ըլլանք տնոր երկ չտա ըլլալուն, այս երկչոտ բնաւորութիւնը շատ անգամ ամենտողինչ բաներէն կը տոսկացունէ զինքը և ցաւուտէր կ'ընէ. ժամանակ կ'ըլլայ որ երկիւղէն երեւակայութիւնը յաւաքած ըլլալով, իւր ստուերը (շուքը) իրեն ահագին մարմին մը. գլուխը երկինք հասած մարդ մը կ'երեւի, կամ առջեւէն կատու մը ցաթկած առնէ զայն փերի կարծելով անդիմադրելի տա. կու՛մ մը կ'ընայ սիրաւ և բարբ անդամները կըսկսին գողալ, ջիւղերը կը թռնան, սրտէն արիւնը առատութեամբ գլուխը կը դարնէ, կըսկսի այլանդակ ցնորքներ տեսնել, ուրկէ շատ անգամ կը պատճառի խեղաքարութիւն, սրտի շարունակ բաբախումը, գլուխ շարունակ ցաւ, վերջապէս ջղային ամեն տեսակ հիւսնողութիւն. վերջը թող աշխատին ծնողը զայն բըժշկէ, բայց քանի որ այն ցաւոց պատճառը իրենց ներքինի է, բնաւ աղէկնալիք չունին. Գիտենք երեւալայութեան զօրութիւնը, գիտենք առնան սաստիկ գրգռումէն յառաջ եկած անթիւ վտանգները, գիտենք նաև որ տանց վրաւոր պատճառը երկիւղն է. Բժիշկը ցաւը մերժելու դեղ կուտան, բայց երկիւղը մերժելու դեղ չունին, երկիւղը կրնայ փաթաթի, երբ վախցած բանին ոչնչութիւնը հաստատենք, երբ ճշմարիտ ապացոյցներով համոզենք որ այն առարկայն ուրկէ որ կը վախնայ, սուտ է, իւր կարծածին չափ զարհուրելի չէ, եթէ վախցած բանը ներկայ է, վախ

ցողին թեւէն բռնել տանիլ և շուտ փել տալ, որով իւր խաբուած ըլլալը տեսնելով կը փառահի և երկիւղը կը փարատի:

(Օրինակի համար. Կողբուշտցունէն տղայքը, որ առանց նայելու կամ առանց ձայն հանելու գիշեր ժամանակ պատուհանէն ջուր կամ ուրիշ բան չեսեսնէ, ասոր պատճառը իբր թէ, հոն փերի եղած կ'ըլլայ և իրենց ինչնաւէ: Այս պատճառը սուտ է, ասոր ճշմարտութիւնը սա է որ. գուցէ այսպիսի ժամանակ հոն մարդ կը գտնուի, կամ պատուհանին տակ կենդանի մը պաւտրոպրուած կ'ըլլայ. յանկարծ վերէն բանի մը թափուիլը տեսնելով կը շարժի, կամ վրան թափուելով ձայն կը հանէ, և գիշերուան մթութեան մէջ մարդու ստկումն կը պատճառէ. վրան զի բան թափողը չտեսնալով անոր ինչ ըլլալը և կարծելով որ փերի է, կը վախնայ սիրտը կը վրդովի և կը հիւսնալաւայ, ասկէ կը հետեւեցունեն որ Փերին հարածէն զիւր. կըսկսին այնուհետեւ կախարդներու դիմել, կարծելով թէ անոնցմէ օգնութիւն պիտի գտնեն) որ ընդ հակառակն բան մը չեն կորող ընել, իրենց տուտ թեամբն ու ճարտար մտութիւնը բաւկին սիրտը ահագողով կը լեցունեն, անմիտներու զարմանքը կը գրաւեն և վերջապէս հիւսնողութիւնը կը ծանկայունեն. Այթէ պատահի որ հիւսնողը բժշկուի, գիտնալու է որ հիւսնողին վառահոթութիւնն է այն և ոչ թէ կախարդին հարբը, ուստի եթէ նոյն վախցողը փորձով տեսնէ որ տեսած բանը մարդ կամ ուրիշ կենդանի է, լսած ձայնը մարդու կամ ուրիշ կենդանիի ձայն է, այն ատենն ու կը բժշկուի, քանզի սրտին մէջ առաւորուած երկիւղը կը փարատի և միտքը յազմունքէ կը խաղաղի եւ կ'ոչնչանայ իւր ցաւոց պատճառը:

ճշմարտութեան ու վտանգին ալ հա-
տու ըլլալով ուրիշ անգամ՝ ոչ անանկ
անողգուշութիւն կ'ընէ և ոչ ալ պա-
րապ բաներէն կը վտանայ :

Լշտանկ է նաև այն գգուշութիւ-
նը որ կը պատուիրեն առանց ճրագի
մութ տեղերը չերթալ, այս գգուշու-
թիւնն ալ խիստ կարեւոր և օգտակար
է, քանզի մութ տեղերը յանկարծ բա-
նի մը կը զարնուի և կը տոկայ, կամ
կը վերաւորի, գուցէ ուրիշ մարդու մը
պատահելով իրարու կը զարնուին, ըն-
տանի կամ վայրի կենդանի մը գտնել-
ուելով իրենց կը վնասէ, վերջապէս
ամեն կերպով վնասակար է մութ տե-
ղը առանց ճրագի երթալ, մանաւանդ
Փեղի գաղափար ունեցող մարդիկ, որը
շատ անգամ ասանկ ոչինչ պատճառե-
րով նուագած են. մինչ զի մէկը մութ
սենեակէն դուրս ելած և դուռը գոցած
ատեն փեշը դրան մէջ կը մնայ և փո-
խանակ ազատելով, սաստիկ ճիչ մը կը
ձգէ լեղապարտաւ պարիշլ ուղեւով
փեշը կը պատռի, ինքը կ'իջնայ երեսի
վայ կը մարի, թէպէտ կը ինամեն
կրթափեցունեն, բայց առաւօտ ան,
կողնոյն մէջ մեռած կը գտնեն, յետոյ
սենեկին դուռը, որ վախերժուու գի-
շերը մարդ չէր բացած, առաւօտուն
գգուշութեամբ բանալով դրան մէջ
կը գտնեն հանդերձին կտորը, կը հաւ-
կընան բանին ետթիւնը, բայց ինչ
օգուտ վախցոյց որդէն մեռած էր :
Լրդ աւելի աղէկ չէ որ ասոնց բուն
պատճառները բացատրուին, որպէս զի
այս ծանր հետեւանքներէն ազատ մը
նան :

Լշտաւորի ինձ պատահած դէպք
մը, տղայութեանս ատենը ինձ այս-
պիսի բաներ շատ պատմուած են, ես
ալ հաւատացած էի որ իրօք Փեղի կան
և ինձ կը վնասեն, այս համոզմամբ շատ
անգամ ալ վախեր եմ, բայց երբ քիչ

քիչ այս ամենուն ստուծիւնը ճանչ-
նալ սկսած էի և այսպիսի դէպքերու
մէջ փորձեր կ'ընէի, օր մը երկար սը-
րահի մը մէջէն կ'անցնէի, գիշերը ժա-
մը հինգին միջոյններն ըլլալով սրահին
երկու կողմի սենեակները ձայն չկար-
ամեն մարդ պառկած էր, ահաւոր լը-
ռութիւն մը կը տիրէր, սրահին վերի
ծայրը աղօտ ճրագ մը կը պլպլար, որ
այնտեղի լուսաւորութեան համար
սահմանուած էր, վարի կողմն ալ մութ
կամարի մը օտակ ձերմակ պստ մը կար-
երբ այս պատին մօտեցայ, տեսայ որ
դիմացէս երկայնահասակ վեթխարի
մարթ մը կուգայ, այնչափ սոսկալի եւ
րեւոյթ մը թուեցաւ ինձ, որ վախու-
ստիպուեցայ կենալ, բայց աչքս անոր
վրայէն չէի վերցուներ, իմ կայնելու
հետ անմիջապէս այն ալ կեցաւ, սիրտ
սոի և հետաքրքրութեամբ քայլ մը
փոխեցի, տեսայ որ այն ալ քայլ մը
յառաջ եկաւ, դիմացս սպիտակ պատ
ըլլող նշմարեցի, վարձ մը եւս բնե-
լու համար քիչ մալ յառաջ գացի և
իսկոյն պարզուեցաւ աչքիս առջեւ
այն ահաւոր մարմինը, քանզի վերք
փառուած ճրագին լոյսէն իմ ստուերս
պատին վրայ ինկեր էր : Ես գէպքն
ալ խորհրդածութեանս առարկայ ըս-
տով և վատահոլութիւն տալով սրտիմ-
շատ այլանդակ բաներ, ուսու գաղա-
փարներ քիչ քիչ հերքեցի մտքէս :
Սակայն մտածեցի որ եթէ ուրիշ մը
ըլլար իմ տեղս, անշուշտ վախուն ա-
ռանց քննելու ետ պիտի դառնար և
մէկուն սենեակը սիրտի մանէր, եւ
պատմէր որ Փեղի տեսայ, այն ալ սի-
տի հաւատար, և ահա երկու սուտ վը-
կայներ ալ պիտի աւելնար Փեղիի դու-
յութիւնը հաստատուլ : Աւրիշ պատ-
մութիւն մը եւս :

(Որ մը երբ բարեկամիս մէկուն տու-
նը վարի դատիկներ նստած՝ կը տեսալ

ցէի, բարեկամս տղան դարսցեն գալով
 ուղղակի ամեհութեն վեր ելաւ,
 վեր առանձին քիչ մը սրահէն վեր-
 քը, յանկարծ ահաբեկ աղաղակով ամե-
 հութեն վար գլորեցաւ՝ բան թէ ինչ,
 այս սարսափին մէջ որ մենք ալ շուտ
 բան պատճառը կը հարցունէինք, հա-
 ղիւ թէ կահազելով, Փե. . . ի. բռնէն
 ու նուազիւ մէկ եղաւ, ածապարա-
 ճօք ամեն խնամք ի գործ դրինք՝ հա-
 ղիւ կրցանք ո՛թափեցնել, քաղցրու-
 թեամբ հաղց փորձ րոնք, և ահա
 խեղճ տղան բուն խօսքերը. « 1) Եր-
 եւայ խաւիւրս գեղը Գրի. ետը փոք առնի՛ եր-
 րէի րոպէ Բայի, Ռեյալ գետը որ րոպէն
 Ռեյնի Փերի. վառ իւր-փայ իր, վայց փա-
 իայ, առաւ երեւոյ վառը 7 : 2) Եւ խօսքն
 վերջը տղան մօրաքայրը, որ իւր ինամու-
 ծուն էր, ըսաւ. « Հապա ես քեզի հա-
 ղար անգամ ըսած չեմ որ տօրապը մի
 խառնէր 7 : 3) Եւ սատակի ցաւելով
 այս եղբւրթեանց վրայ, և հասկնա-
 լով բանին հուծիւնը, սկսեց համոզել
 ազան որ այդ բաները սուտ են, Փե-
 րի ըսեալը քայուծիւն չունի, բայց
 տղան կը պնդէր և տեսած ընտրը հաւ-
 առաւ կը ջանար, և կ'ըսէր որ սե կեր-
 օպարանքով փոյլուն աչքերով գէւզ
 ինձ կու գար : Հատաշխատեցայ եւ
 տեսայ որ չէ պիտի համոզուի, ուղեցի
 բուն տեսած ահղը երթալ և այն տե-
 ղի հանգամանքներէն տունելով բացաւ
 արտծիւն տալ, խեղճ տղան ամենայն
 երկիւղածութեամբ և գողգողով հե-
 տրա եկաւ. պահարանը ցոյց տուաւ,
 որուն փեղկը բաց էր, բարեբախտա-
 բար այն կարծեցեալ Փերին տակաւին
 հան էր. կանչեցի տղան մօտս, որ հե-
 աուն կայնած էր և ըսի. « Տես քու
 Փերի կարծածդ և անցիր, իսկայն բռն-
 նեցի իւր ամեն օրուան սիրած կա-
 տուն և իրեն սուտի, սակայն տղան
 տակաւին կը դողար, այնչափ երեւա-

կայուծիւնը խանգարուած էր՝ որ չէր
 կարող համարձակիլ կատուն ձեռքն
 առնելու : 3) Եսպէս են ահա այն ամեն
 կարծեցեալ Փերիները որք շատերը կը
 սարսափեցունեն պարտապատեղը և ցա-
 ւերու տէր կ'ընեն :

Գ.

Խոսքիս :

Հաւատիկ վարհաբեցուցի ցնորք
 մ'ալ, որն որ վերջիչեալներուն պէս
 սուտ ե խիստ վտանգաւոր է : Խոսքիս
 փայ այնչափ սուտ, անվայել բանակա-
 նութեան ընդդէմ է քրիստոնէութեան
 հակառակ պատմութիւններ կը լրտին
 ուսմիտք մէջ զարս չեղն ոնգամ ամօթ
 կը համարինք : 1) Եւ այն վիճարդին ամե-
 նակարող զօրութենէն զատ ուրիշ առ-
 թիւ անկարելի է որ մարդ մեռնելէն
 վերջը կենդանանայ գերեզմանէն ելայ,
 և ասգին անդին չըջի, կամ ուրիշ ըն-
 տանի կենդանեաց կերպարանքն առնե-
 լով սուտ քայ և այլն, ասոնք երեւակեր-
 օքութիւնք, ցնորք և մտաքանդ բա-
 ներ են : 2) Եւ տեսնը կուսպաշտից մէջ
 ազանդ միկար որ հոգեփոխութիւն կը դա-
 ւանէր, այնպէս կը կարծէին որ մարդ
 մը մեռնելէն վերջը հոգին ուրիշ կեն-
 դանի կ'անցնի և այնպէս կը չըջի ուշադր-
 հիս մէջ : 3) Եւ պատճառաւ կենդանիի
 միս ուտել կը դատ շանային : 4) Եւ ան-
 մօթ չէ մեզի որ քրիստոնէութեան մէջ
 տակաւին հեթանոսական մարդ գաղա-
 փարներու հաւատանք, ամօթ չէ մեր
 բանականութիւն որ ասանկ խաւարային
 բաները առանց ի լոյս ածելու, ու-
 ռանց դատողութեան ենթարկելու՝
 կոյր գիւրայն ընդունինք :

Ինչպէս որ յառաջ ըսինք, դար-
 ձեալ կը կրկնեմք որ երկիւղը և արիւ-
 նը այս կերպ ցնորական երեւոյթներ
 կը ստեղծեն, եթէ որ այս բաները անս-
 նող կամ լողները աներկիւզ վստա-

հուժեղութեամբ քննելու ազգի ինչ շնորհակալ
պիտի. համարուէին անսոց ոչնչութեան
վրայ, Օտարութեամբ հոս է որ, այս բա-
ները պատճառներուն հաղորդեն մէկը
չի կայ որ ինքն առջի տեսած ըլլալը
պատմէ, այլ միշտ, իշխանի անկէ ելելէ
Քրիստոսի տեսիլէ ե. այս ինչը դառնայ. «
դրանք հոգի մէկէն իշխանի և այլն, և այլն.
Իհա տեսնը են իրենց բոլոր փառաբեր-
պոնցմով համարուած» ոչ կը քննեն և
ոչ կը փորձեն, այլ կարողութեամբ կ'ըն-
դունեն և սնուի որ ինչին բաներէ կը
սարսափին ի նախատեսին և յամօթ ի-
րենց մարդկութեանը, քանզի այս եր-
կիւղը անոնց սրտին մէջ այնչափ տալա-
ւորութիւն բրած է որ պարտաւ դա-
գաւին եղած տեղէն չեն կրնար ա-
ռանց մարդու ընկերութեան անցնիլ:
Եւրոպէական որ դատարի դադարը մը
սենեկին մէջ դրուած և սենեկին դու-
ռին ալ գոց եղած ատեն չի կրնար այն
սենեկին դրան աւելուէն անցնիլ: Չը-
գիտեմ ինչ պիտի ըլլայ այսպիսի եր-
կիւղ կրող մէկը, երբ այն սենեկին
աւելուէն անցնելու ատեն դիպուած
ծառ սենեկին մէջ հովիւն շարժուած մը
ըլլայ, և իւր քովին կատու մը կամ
ուրիշ բան մը անցնի. անշուշտ լեզու
պատառ պիտի ըլլայ, և եթէ ողջ ալ
մնայ իւր թիւր կարծեաց վրայ հաս-
տատուած պիտի ըլլայ. վասն զի քննե-
լու քաջութիւնը չի պիտի ունենայ:

Իս ալ տղայութեան տոննա թէ
խառնութիւն և թէ մեռելէ վախնալով
ոչ գիշերը գերեզմանատունէ կրնայի
անցնիլ և ոչ մեռելի վրայ կրնայի նա-
ջիլ, բայց այս երկիւղն ալ փարատե-
ցի խորհրդածութեամբ և փորձով:

Քանզի կը մտածէի որ ուրիշ մար-
դիկ մեռելի մը քով կը նստին, զայն
կը հանուեցունեն, կը լուան, կը դառ-
նեն և այլն, ու բան մը չեն ըլլար. բիշ-
բիշ սիրտ առի, գերեզման դրած ա-

տենեկին գիտեմք վրան կը նայէի,
յետոյ մերկ ժամանակը տեսնելէ առ-
խառնէի, հոգեվարի ժամանակ քովը կը
մնայի, այսպէսով այս երկիւղն ալ բա-
լորովին փտահուժեղութեան դառնալու վը-
րայ էր և ահա ուրիշ գիտեմք մը
բոլորովին ոչնչացուց զայն: Սենեկին
մօտ ծանր հիւանդ մը կար, որ մըտե-
պայ որ հիւանդին դրան աւելու բազ-
մութիւն մը կար, հետաքրքրու-
թեամբ գէպի հոն մօտեցած ատեն
տեսայ որ հիւանդը սառնակ մէջ եր-
կու հոգի բռնած դուրս կը հանեն,
որն որ մեռած էր, տեսայ զայն եւ
բիշ մը կենդանի վերը հեռացայ ան-
կէջ. գէպքը ոչնչէս բերաւ որ միշ-
տ չեւ գիշերը սենակս չի դարձայ, ժամը
երեքին երբ սենակս գալու համար
այդ մարդուն դրան քովին պիտի անց-
նէի, յանկարծ միտքս եկաւ որ այսօր
հոսկէ ննջեցեալ հանցին. հազե-
այս բանը միտքէս անցաւ, յանկարծ
մարդուն դրան մօտ ծանապարհէն
երկու քայլ անդին պատին տակը աչ-
քիս տուեալ տը երեւցաւ, այնպէս
կարծեցի որ նոյն իսկ այն մարդն էր,
այս կէտին երկիւղն ու ստորափը ան-
գիմարտելի կերպով սիրտս պատեց
մարմինս փուշի առջ եղաւ և կարծեա
հոգիս մարմնէս բաժնուիլ կ'ուզէր.
դողդոջուն քայլերս արագեցի և քսան
քայլէ շափ հեռացայ այն տեղէն.
ստիպան անդամներս թուրալով ալ չի
կրցի յառաջ ելծալ և հոն նստայ
շունայի սիրտս խաղաղեցուցանել, եւ
տիս նայեցայ, բան մը չէր տեսնուեր.
բիշ մը խորհելէն և հանդարտեցնելը
ըն՝ ես զիս մեղադրեցի և ըսի իւրովի.
— Եթէ այդ տեսածս նոյն իսկ մեռ-
եալն ըլլար, այն անշուշտ գիտել ինձ
ինչ մտա կրնար տալ, որ այսչափ տա-
րափեցուց զիս. թէ որ մեռելն ողջա-
յած, ըլլար, ըստ ցնորհաբանութեան

առավելաց, դարձեալ ինձ ինչ վնաս պիտի ընէր, որ ծանօթ էր ինձ և թրջնամուծիւն մը չուներ. կամ թէ որ աւրիշ մարդ մը կամ նիւթ մը բլբլային ամօթ չէր ինձ որ առանց ստոյգ տեսչեկութեան այդպիսի վախցայ. աւրեմն այս բանին ինչ ըլլալը գիտնալու եւ այս երկիւղը փորատելու համար պէտք եմ քննել: Այսպէս առաջագործելով աւմեն վտանգ աչքս առի և զգուշութիւն կամայ կամաց մօտեցայ. զարմացայ, միանգամայն և ես ինձմէ ամլցայ, երբ տեսայ որ այն զիս զարհուրեցունող առարկան ողորած փախած (հասրը) էր, որուն մէկ փողմը կեղտոտ լաթերու կապոյ մը և միւս կողմը ածուռ մը կար. հոն բաւական կենակէս և խորհելէս վերջը սենեակս գացի և գրէթէ բոլոր գիշերը այն բանի խորհրդածութեանս նիւթ եղաւ. ալ որոշեցի որ այնուհետեւ ամեն երկիւղի պատճառ հետադարձմէ քննեմ և ճանչնամ, այս կերպով թէ ես այս վտանգաւոր երկիւղներէն ազատեցայ եւ թէ շատերուն ալ ազատութեան պատճառ եղայ, կը խնդրեմ նաև ամենոնսն. ցմէ որք թէ օնձնական փորձով և թէ օւսմամբ հասու եղած են այս բաներուն տոութեան և անոնց բուն պատճառներուն, աշխատին ժողովորեան մէջէն վերցունելու, որով մեծ ծառայութիւն մը ըրած կ'ըլլան հասարակութեան ազատելով զիրենք իրենց մերձաւոր գահճէն կամ ընտանի ժանախտէն:

Գ.

Այս խառախուռ կամ խալիլի:
~ Ուսմիկը երբ որ բանի մը բուն պատճառը չի գտնայ, երեւակայական պատճառներ կը հնարէ. և անով գահճիւրջայ, պէտք է զայն համոզել և իրաց բուն պատճառները ցոյց տալ ու մն.

լրութենէն ազատել. մարդու ընկերականութեան պարտքն է այս:

Սորսափելի կարծիք մը եւս կայ առավոյց մէջ, որ խիստ վտանգաւոր է և շատ ցաւալի զահեր կ'ընէ. իբր թէ նոր երախայ ծնող կ'ընը եթէ օր մը սենեկին մէջ մինակ մնայ, աներեւոյթ ու գի մը կուգայ, երախան կը փոխէ, աւոր աեղը այլանդակ հրեշ մը կը դնէ. կամ թէ նոյն իսկ մայրը կը խեղդէ, այս ոգիին զանազան անուաններ կուտան, ինչպէս, [Ա, Խոլի], Խառախուռ, և այլն: Սէնք չենք ուրանար որ սղաձգանը միւնակ ձգելը վտանգաւոր է, բայց այդ տեսակ անուաներով ոգիներու գոյութիւնը խաղաղ կը մերժենք, վտանգի սուտ են և ցնորքը մարմնացուցած են. ուստի այս ալ կրցածնուս չափ բացատրենք և թաղունք սր աւելի կատարեալը աւելի հմուտները խօսին ու բռնական պատճառներով միտքերը հասնողեն:

Ինչպէս ըսինք, իրաւ է որ այն միջոցին այսինքն երախան ծնելէն մինչեւ գրէ թէ քառասուն օր վտանգներ կրնան պատահել, կրնայ թէ մայրը թէ երախան չարաչար վնասուի, վտանգի այն միջոցին մօրը արիւնը սաստիկ գլուղաւ մը կ'ըլլայ, բնականապէս աչքին շատ այլանդակ կամ հաճոյական բաներ կ'երեւին. մանաւանդ երբ սենեկին մէջ մինակ մնան և իրենք իրենց զանազան մտածմանց մէջ խնան. այն աւտեն իրենց խորհածները կը մարմնաւորին և աչքերնուն կենդանի շարժող էակներու պէս կ'երեւին, խորհրդոյը մէջ զաղափարները կ'աճին և կըսկսին սոսկալի հրէշներ թեսնալ, սր իրօք չի կան, ինչպէս որ սաստիկ տենդէ բռնուողներուն ալ կը պատահի: Կը որովհետեւ սղաձգանը սովորաբար միշտ կ'ոնակի վրայ պառկած կ'ըլլայ, արիւնը գիւրութեամբ շրջան չի կրնար.

ընել, այս պատճառաւ վրան ստատիկ ծանրութիւն մը կուգայ, շունչը կը ապառի, ձայնը չեղար, սիրտը կը ճըն, շուրի, շարժիլ կ'ուզէ և չի կրնար, եւ վերջապէս եթէ քովը մէկը չըլլայ, զինքը չի շարժէ, խոկոյն տրիւնը կը խլղդէ զինքը և կը մնանի, տանցմէ ողջ մնացողը իրեն դիտուն եկածը սարսափով և աշխուժիւ կը պոստմէ ուրիշ ներուան և ասկէ կը ծագի Վիլի Գոյուլթիւնը, ուրկէ ազատելու համար կերպ կերպ կախարդական անարժան միջոցներու կը դիմեն:

Վստ բանը կրնայ որ և իցէ մարդու ալ պատահիլ, վասն զինչո՞ւմ ժամանակը կռնակի վրայ պառկած կ'ըլլայ և միեւնոյն կերպով նեղութիւն կը չգայ, վերջը փոքր շարժումով մը կը ջրուի ամեն ծանրութիւնը:

Իսկ տղայ փոխելուն գարով՝ այս չափ միայն կրնանք ըսել, որ տղաքերէի ցաւէն նոր ազատուող մայրը խիստ զգայուն կ'ըլլայ, և այն միջոցին մասնաւորապէս աւելի կըսիրէ իւր զուակը, այս զգացմամբ և իւր երեւակայութիւնը արդէն խանգարուած ըլլալով շատ անգամ իրեն այնպէս կերեւի որ զաւակը կը տանին, կամ կը մեռցունեն և կամ կը նեղեն, այս երեւոյթով կամ ցնորքով իւր սէրը, գորովը, ցաւը և ցատումը կը շարժի, բնազդմամբ կը մղուի դէպ ի զաւակը, սոսկալի աղաղակ մը կը փրցանէ, խեղճ երեխան հանգիստ ննջած տեղէն կ'արթննայ կը վախնայ և վեր կը ցալթէ, որով անոր փափուկ կողմութիւնը կը վաճնգուի և այն օրէն կրակի ներքին աննշմարելի ախտ մը իրեն հետ ածիլ, բաց յայտ մանէ, և թէ զաւակը մօրը մօտը ըլլայ մայրը զայն վտանգէ պաշտպանելու համար յանկարծ վրան կ'լնայ կը գրկէ և կը սեղմէ, որով անտարակոյս անոր մարմնոյն արտաքին ձեւը կը խանգարի

և կ'ըլլայ այլանդակ ցուցանք մը: Վստ պէս ահա մայրը կ'ըլլայ տղուն այլանգակութեան կամ ցաւագարութեան պատճառ, և կը կարծէ թէ ոգի մը զայն փոխած է, և որդւոց որդի այս անձնոյնի գաղտնիորդ ժառանգութիւն կը մնայ և պատճառ կ'ըլլայ անմեղ մանկանց սխտուար ըլլալուն, այս բաներք հասարակօրէն այն տեղերը աւելի կը պատահին, ուր որ այս սուտ պատմութիւնները յաճախ լսուած և ընդունուած են:

Վիլ գիտէ տակաւին հասարակութեան մէջ ինչքէ կան զգուշանալու, զորս իբր հարկուար բաներ ի գործ կը դնեն, Վիլէ քիչ մը մեր բնութեան, կազմութեան և անոնց օրէնքներուն վրայ տեղեկութիւն ունենայիք, դեռ մըջափ չարիքներէ ազատ պիտի ըլլայիք, սակայն տգիտութիւնը, մանաւանդ բուն մեր անձին վրայ աւելցած տգիտութիւննիս այսպէս չարաչար կը տանջէ, զմեզ և կեանքը կը թշուառացուներ, ծնողներնու, սիրելիները պղծերդ և հառաջանքներու տակ հարս մաշ կ'ընէ, թշուառ էակներ որք ու անխղճ նամ կը թողու. սակայն մենք տակաւին չունինք այնպիսի կատարեալ գիրք մը, որ գիտնական կերպով, առկա կական լեզուաւ ռամկաց հետ խօսէր, ազդու օրինակներով զանոնք կը թէր, և իրենց աղէտաբեր նախապաշարու մէն վերինք ազատէր. չունինք գիրք մը որ մարդու և կազմութե, ջրաց կապակցութե, արեան չղանիւն, զգայարանաց տրուելիք խնամոց և զանոնք բնական կերպով գործածելուն վրայ խօսէր, ան վնաս պահելուն միջոցները սովորեցունէր, կամ թէ չունինք այնպիսի գիրք մը որ հոգւոյ կարողութեանց վրայ ընդարձակ, պարզ ու գիւրիմ ոճով խօսած ըլլար, որպէս զի ռամկին ալ գիտնար թէ ինքը քնչ կարողութեւն

ներ ունի և այն կարողութիւնները
ինչ բանի պիտի գործածէ : Վերջ մը
պէտք է որ բուն ժողովուրդին հետ
խօսի, անոր սիրան ու միտքը մտնէ և
հոնկէ քաջէ հանէ այն ամեն խառն
ի խառն գաղափարները՝ որոնցմով
անպիտան տեղը տողորուած է իւր
ազնիւ ու անմահ հոգին : այլ սակայն
թողուած է այս և ասոր պէս ժողովուր
դին ոգտակար մեծամեծ բարոյական
պիտոյքները և ետեւէ ինկած են անտի
փառաց, վայրկենական պարծանաց, ըն
կեր ընկերի վրայ յայլթանակ կոնգնե
լու համար զանազան վատ ու նուաստ
միջոցներու կըդիմեն, իրարու սիրտ կը
վերաւորեն անվայել կերպիւ և անի
րաւ տեղը : Այն լեզուն, այն միտքը և
այն վեհ՝ բանականութիւնը զորս բարե
բար Նախախնամութիւնը շնորհած է
իրարու օգնելու զիպար շահելու : կը
գործածուին ընկերին դէմ իբր զէնք
մահաւիթ և գովեստի արժանաւոր
որոները նախաանօք կը վերաւորեն,
սակայն չենք ուղեր չը յիշել նաեւ այն
պատուական գրիչները, որք իրենց հը
մուս տաղանդով կը ձգենին միշտ պար
կելու ու օրինաւոր կերպիւ ողջմտու
թեամբ պարզել ամեն խնդիրները և
հասարակութիւնը կրթել, անոնք չը
նորհակալութեան և խորին յարգա
նաց արժանի են, այս, երախտասպարտ
կը դաւանինք զմեզ այն աննկաւն միտ
քերուն որք ճշմարտութիւն կը պաշտ
պանեն, ժողովուրդի պարտքն ու իրա
ւունքը կը ճանչցունեն, անոր առջեւ
բացուած մօտալուռ փոանգը մասնա
նիշ կը ցուցնեն, անկէ զգուշանալու
կերպերը կը սովորեցունեն : այս է զի
ստուենին պարտքը : Սենք ալ այսօր այս
առթիւ կ'աղաչենք, ու կը խնդրենք
ձեռնհաս ուսումնական անձերէ որ
չի կասին ճշմարտութիւնը խօսելէ որ
կարող է թէ վերենք և թէ հատարու

կութիւնը փոանգներէ փրկել, բարե
հաճին նաեւ ժողովուրդի կերպ կերպ
նախապաշարութիւնները վերցունելու հա
մար ընտիր ու կատարեալ գիրք մը աչ
խատասիրել յօգուտ մարդկութեան
և ի փառս իրենց անմահ հանձարոյն :

Հետեւեալ յօդուածը կ'աղակա
յեն իրկած են հրատարակելու խնդ
րանօք : ի խրատոյս և ի քաջաշէրտութի
թարգմանելին և աշակերտակցացը հան
դիսիս միջոցաւ ուսումնասիրաց կը հա
ղորդեմք :

ԳԻՒՏ ԴԻՏԱԿԻՆ ԵՒ ՄԱՆՐԱ ԴԻՏԱԿԻՆ

Սին յարգւոյց Սիդլերդոյ՝ ակնու
յագործի միայ ի Հորանտա, խաղալը
երբեմն ի խանութի հօր իւրոյ, և ա
ռեալ զերկաւ ապակիս ի մէջ մատան
և բաւթի իւրոյ, այն ինչ զանազանէք
գհեռաւորութիւն նոցա, յանկարծ ըզ
դաց զարմացումն մեծ ի անասնէն զի
գմբէթ եկեղեցւոյն հանդէպ իւր՝ ե
րեւեր մեծապոյն, եւ եւս՝ մօտաւոր
քան զընտանին՝ բայց չընեալ գլխի
վայր : կ'աչեաց նա զմտադրութիւն հօր
իւրոյ առ այս նոր հրաշք, և վերջինս
գովով այր բազմահմուտ և ճարտար,
առ ժամայն սկաւա զննել հետախու
զութեամբ զառթիւ նոր օրինակ իրու
զութեանա, և կայուցեալ զերկու շաբ
ժական ապակիս ի վերայ տախտակի
ինչ, խկոյն յաջոյեցաւ նմա առնել
զգործի մի որով հեռաւոր առարկայք
մատչելին տեսութեան աչաց : Վալկէ
ոս խաղալի փիլիսոփայ մի լուեալ
զգիւտոյս խկոյն իմացաւ զպիտանու
թիւն նորա, և եգ ի մոի ջանալ ամե
նայնիւ կատարելագործել զայն ի կի
րառութիւն : Հաստատեաց նա զա
պակիս ի ծայրս երկար խողովակաց,
և յետ բազում փորձառութեան :